

Həm Azərbaycanın, həm də Türkiyənin, ümumiyyətlə türk dünyasının ictimai-siyasi həyatında onun əvəzsiz xidmətləri olub. Mustafa Kamal Atatürkün yaxın məsləhətçisi olan Əhməd bəy Ağaoğlu 1869-cu ildə Qarabağın nazlı gəlini Şuşa şəhərində anadan olub.

Əhməd bəyin atası Mirzə Həsən, XVIII əsrde Ərzurumdan Gəncəyə köçüb gəlmış, daha sonra isə Qarabağ yerleşmiş məşhur Qurdalar nəslindən olan pambıq fermeri idi, anası Təzə Xanım isə Qarabağın məşhur Sarıcalı nəslindən. Atasının nəslində hər kəsə Mirzə titulu verilirdi, çünki babası Mirzə İbrahim Şuşanın ən məşhur alimlərindən, habelə xəttat və şair olub. Əhməd bəyin emilleri də təhsilli olub, fars, əreb, rus dillərini mənimşəyiblər.

Əhməd bəy ənənəvi şəhərələrinə bağlı olan mömin bir ailədə böyük, əmisi onun ruhani olmasına istədiyi üçün ərəb və fars dillərində təhsil almasını istəyib. Mömin bir qadın olmasına baxma yaraq axund və mollalarla uledzu barışmayan anası Təzə xanım isə oğlunu gizlincə rus dili dərslərinə yazdırır və dünyəvi təhsil almasına şərait yaradır. Əhməd bəy öz xatirələrində yazar ki, əmisinin dediyi istiqamətdə təhsil alsa istiqaməti Nəcəf, Kərbəla olacaqdı, amma o anasının dediyi istiqamətə - Peterburqa, Parise gedir.

Şuşadan Parise uzanan yol

Əhməd bəy ilk təhsilini Şuşada məllaxanada alır, 1881-ci ildə Şuşada altı siniflik real məktəbi açıldıqdan sonra Qarabağ canişini müsəlman əhalini Xurşidbanu Nətəvanın evine toplayaraq əşəqlərini bu məktəbə qoymalarını istəyir. Atası da canişinə söz verərək Əhmədi Şuşa real məktəbinə göndərir. Bu məktəbdəki müəllimlərindən ikisinin, tarix müəllimi olan Şinayevski və riyaziyyat müəllimi olan Palekarpin Əhmədin yetişməsində böyük təsiri olur. Əhmədin bu məktəbdə sona kimi oxumasının ən başlıca səbəbi isə öz iradəsi olur, çünki erməni şagirdlərinin çoxluğu cəmi 4 şagirdi müsəlman olan bu məktəbdə Əhmədə də problem yaradırı, lakin o, digər müsəlman tələbələr kimi məktəbdən uzaqlaşmağı yox, əksinə, davam etməyi qarşısına meqşəd qoyur.

Yuxarı sinifləri oxumaq üçün daha sonra Tiflisdə, gimnaziyada oxuyur. Burada da təhsil alan tək türk şagird o olur. Sonra təhsilini davam etdirmek üçün Avropanın mərkəzində - Parisə gedib. 1888-ci ildə Sarbonne universitetinin hüquq məktəbine daxil olan ilk azərbaycanlı olan Əhməd bəy Ağaoğlu elmi rəhbəri Ernest Renandan çox şey öyrənir. Renanın xüsusilə dirlər haqqında yazıları onu cəlb edir. Oxuduğu müddətdə fransız qazetlərində 10-dan çox məqaləsi dərc edilir. Məqalələrini oxuyan Renan ona Fransada qalmağı və elmə məşğul olmayı məsləhət görür. Lakin Əhməd bəy "mənim vətənimin də əşəqlərinə müəllim lazımdır" deyərək təhsilini bitirdikdən sonra geri qaydırır və Şuşa gimnaziyasında fransız dilindən ders verir. O dövrədə Fransada təhsil alan, fransız dilini bilən yegana azərbaycanlı olduğu üçün yerli əhali ona ləqəb də qoymuşdu: "firəng Əhməd".

Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyi

Yazı Azərbaycan Respublikasının Medianın İnkışafı Agentliyinin maliyyə dəstəyi ilə "Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb.

Qarabağın İnciləri: firəng Əhməd

Jurnalistikada yeni imza

Əhməd bəy öz doğma torpaqlarındaki əşəqlərə dərs deyərək onların dünyəvi təhsil almasına çalışır, dindən, mövhumatdan uzaq olmalarını istəyirdi. 1897-ci ildə milyonçu Hacı Zeynalabdin Tağıyevin dəvəti ilə Bakıya köçür. "Kaspi" qəzeti əsas müəlliflərindən biri, eyni zamanda redaktoru olan Əhməd bəy ictimai-siyasi fealiyyətə görə Bakı Şəhər idarəsinə üzv də seçilir. Onun ilk əsəri "Axund və İslam" da həmin illərdə yazıılır. 7 il "Kaspi"de çalışan Əhməd bəy qəzətdə 600-ən çox yazısi dərc edilib.

Əhməd Ağaoğlu tariximizə həm də qadınlara əşəqlərə bərabər hüquq verilməsini tələb edən ilk ziyanlardan biri kimi düşüb. O öz yazılarında "azad qadın olmasa inkişaf da ola bilmez" deyirdi. 1905-ci ildə erməni daşnaklarının hədələrindən müdafiə məqsədi ilə "DİFAİ" adlı bir gizli özünümüdafiə təşkilatı yaradır. Həmin ərefədə Tağıyevin maliyyə yardımını ilə Əli bəy Hüseynzadə ilə birgə "Həyat"

perişan edir, o həmin vaxt Peterburqda olan Ferrux bəyi görməyə gedir və ona məramını anladır. Bundan sonra Ferrux bəy əmisi teleqram vurur və Sitarəni Əhməd bəyə verdiyini deyir. Beləcə, onlar evlənir.

1903-cü ildə onların ilk övladı doğulur. O dövrde müsəlman adət-lərinə görə ailənin oğlu olması daha şərəflə sayılırdı və kişilər oğlunun olması ilə öyünürdü. Lakin ilk övladı qız olduğuna görə Əhməd bəy tanındığı-tanımadığı hamiya

öz millətinə xidmət göstərmək istədiyini bildirir. Nəriman Nərimanov Əhməd bəy Ağaoğlunu Azərbaycana dəvət edərək müqəbilində ona yüksək vəzifə vəd edir. Lakin məktub ona çatdığı zaman Əhməd bəy artıq İstanbulda idi və ictimai-siyasi həyatın, azadlıq mübarizəsinin içinde olduğu üçün İstanbulda qalmaq, mübarizə aparmaq isteyir.

Mustafa Kamal Atatürk onu 1921-ci ildə mətbuat üzrə ümum-müdir vəzifəsinə təyin edir. Əhməd bəy Qurtuluş savaşının təbliğatçılardan birinə çevrilir. Əhməd bəyin yeni Türkiye üçün hansı önəmi daşıdığını bu vəzifə ilə anlamaq olur. Hessas bir vaxtda, milli azadlıq məsələlərinin təbliğ edilmə dövründə en strateji posta onun rəhbərlik etməsi Atatürkə ona olan inamın, etibarın sübutu idi. Anadolu Agentliyinin qurucularından biri olması, "Hakimiyəti-Milliyyə" kimi rəsmi qəzətlərin baş redaktoru təyin edilməsi də bu dövərə təsadüf edir. Bundan sonra Ağaoğlu Cümhuriyyətin Böyük Millət Məclisine deputat seçilir.

1933-cü ildə həyat yoldaşı Sitarə xanımın vəfətindən sonra Əhməd bəy böyük sərsinti keçirir. Bu itkidən sonra ictimai fealiyyətində əvvəlki kimi feal olmur və 6 il sonra, 1939-cu ildə özü də vəfat edir. Ölüm yatağında olarkən övladlarına olan yeganə nəsihəti heç vaxt doğrulardan əzəqləşməyənən qızı Sürəyya Ağaoğlu Türkiyənin ilk qadın milət vəkili olub, digər qızı Tezə, oğlu Səməd də deputat olub.

Əhməd bəy bütün həyatı boyunca o qədər məhsuldar yazıb ki, ona ədəbi cameəda "yazı maşını" deyiblər. Yorulmadan, usanmadan, türk dünyasının fədaisi olaraq bütün həyat boyunca yalnız bir devizi olub: "Türklüye xidmət hər yerde müqəddəsdir!".

Lalə Mehrəli

qəzetini buraxmağa başlayır, bir il sonra "İşşad", sonra isə "Tərəqqi"ni nəşr etdirir. Bütün Qafqazda Azərbaycanın haqq səsi olan ədib qarşı ermənilər tərəfindən ciddi tezkiyələr baş qaldırır.

Elçiliyini özü edir

Əhməd bəyin həyat yoldaşını özü görərək sevməsi, öz elçiliyini özü etməsi de maraqlı məqamlardandır. Dövrün adət-lərinə görə oğlanlar ailə quranda gələcək həyat yoldaşlarını anaları, bacıları seib bəyənirdi. Lakin Əhməd bəy öz sevdasını özü tapır. Sitarə xanımın emisi oğlu ilə dostluq edən gənc Əhməd bir gün Ferrux bəyin qonağı olanda bu alagözlü Qarabağ qızını görüb aşiq olur. O, elçiliyini özü edir, amma bu hərəkəti Sitarə xanımın nənəsinin xoşuna gəlmir, qızı vermək istəmir. Nənənin bu hərəkəti Əhməd bəyi

muştuluq paylayır, xanımına isə bu münasibətlə 12 qızlı düymə hədiyyə edir. Onların 6 övladı olur - 3 qız, 3 oğlan. Sitarə xanım Əhməd bəyə həqiqi həyat yoldaşı olur, yaxşı və pis güründə onun elini buraxmir. Əhməd bəy Malta sürgünündə olarkən qürbətdə 6 əşəqələrə çox çətinlik çəkərək bunların heç birini həyat yoldaşına hiss etdi. Əhməd bəy yazmaq eşqinə həmişə hörmət edir, öz cəhizlərinin satılaraq qəzet buraxılması fikrini dəstəkləyir.

Həmin ərefədə Bakıdakı iri, xarici neft məqənələri yerli sahib-karla, erməniləri isə müsəlman əhalisi ciddi tezkiyə göstərirdi. Bakı milyonçuları bu vəziyyətləri yoluna qoymaq üçün Əhməd bəy Ağaoğlunu Sankt-Peterburqa, II Nikolayla dəmirşəhərə göndərir. Bu ərefədə "DİFAİ" müsəlman əhalini çar zülmündən, erməni terrorundan qorumaqda müstəsna xidmətlər

göstərirdi. Qarabağda bir çox faciənin qarşısı məhz bu partiyən sayəsində alınırdı. Lakin təhlükə günü-gündən böyük, Əhməd bəy özüne və ailəsinə qarşı ciddi təqiblər və təzkiyələr olduğu üçün o, ailəsini də götürürək 1908-ci ildə Türkiyəyə, ozamankı Osmanlı İmperiyasının paytaxtına İstanbula köçür.

İstanbulda o, Parisdə birlikdə oxuduğu dostlarının köməyi ilə "İttihad və Tərəqqi Cəmiyyəti"nə qoşulur, "Gənc türk", "Tərcümanı-həqiqət" qəzətlərinin baş redaktoru olur. 1911-1912-ci illərdə İstanbul universitetində çalışır, 1915-ci ildə isə imperiyanın ictimai-siyasi həyatında feal bir fiqur olan Əhməd bəy parlamente deputat seçilir. Azərbaycanda Xalq Cumhuriyyəti qurulandan sonra Əhməd bəy Nuru Paşanın müşaviri kimi Azərbaycana qayıdır və AXC parlamentinə deputat seçilir. Lakin Qafqaz İslami Ordusu Azərbaycandan çıxanda Əhməd bəy də Türkiyəyə qayıdır. Bu həmin vaxt idi ki, ingilislər İstanbulu işğal etmişdi.

Fəal yazar-jurnalist kimi qəzətlərdə dərc edilən yazıları ingilisləri, erməniləri narahat etməyə başlayır. O, ermənilərə qarşı cəbhə almaqda ittihəm edilir və Malta adasına sürgün edilir. 1921-ci ildə Atatürk Malta əsirleri ilə ingilis əsirleri dəyişdirərək azad olan əsirler arasında Əhməd bəy de vardi. O Nəriman Nərimanova İtaliyadan məktub yazaraq vətənə dönmək,